

cielt har arbejdet med grønlandske forhold, har af Rigsarkivets hundreder af hyldemeter om øen valgt 40 breve og aktstykker samt et kort (fra 1784), der fortrinligt og jævnt løbende såvel understreger stoffets alsidighed som følger hovedlinien i udviklingen mellem moderland og koloni, nu landsdel. I Søren Norbys brev af 1521 til Christian II træffes det stadig tilbagevendende ønske om påny at knytte kontakten med de isolerede nordboer efter afbrydelsen i middelalderens slutfase. Videre frem følger man udviklingen med kontaktens retablering, bortførelse af eskimoer til fremvisning i Danmark, Hans Egede, handelsstandens voksende interesser, koloniseringen og de særlig erhvervs- og befolkningsmæssige problemer, den medførte, landets udforskning, den stigende erhvervsdifferentiering i dette århundrede og endelig de helt nye spørgsmål om grønlandernes uddannelse og inddragelse i landets styre, således som de af bl. a. Eske Bruun rejstes efter 2. verdenskrig. Hele denne sammenhæng har Dalgård optrukket i en kort, udmærket indledning.

Finn H. Lauridsen.

Christian Tortzen: Gotland 1361. Forudsætningerne. Overleveringen. (Gyldendal, 1961). 196 s.

Adjunkt Christian Tortzens bog stiller krav til sine læsere. Den giver nemlig ikke nogen fremstilling af Valdemarstoget, men den fremlægger hele kildematerialet, så læseren selv kan bearbejde det. Første del bringer de skriftlige kilder og beskriver det arkæologiske materiale, der kan fortælle, dels om baggrunden for Valdemar Atterdags erobring af Gotland, dels om selve de krigeriske begivenheder i 1361. Anden del har mottoet: »Historier at skrifue, der hører mange Aars W-mage til«, men denne del af bogen giver en god hjælp, når læseren skal arbejde med stoffet. Her findes en

række spørgsmål, man kan stille kilderne, en gennemgang af litteraturen med redegørelse for forskellige forskeres synspunkter og endelig en del opgaver til besvarelse. Sammenholder man de forskellige afsnit, og giver man sig forfatterens pædagogiske vejledning i vold, får man efterhånden en veldokumenteret opfattelse af fortidens begivenheder og samtidig en god indførelse i historisk arbejdsmetode. »Gotland 1361« vil forhåbentlig blive brugt i mange skoler – hvem der dog havde haft sådan en bog i hænde i sin gymnasietid – men også mange amatørhistorikere vil kunne have udbytte af at arbejde med den meget smukt illustrerede bog.

Knud Prange.

Ove Marcussen: Svendborg købstads historie II, 1-2. (Udgivet af Svendborg by, 1960-61). 484 s.

Med udsendelsen af museumsinspektør Ove Marcussens to halvbind om Svendborg fra 1837 til nutiden er den store byhistorie afsluttet (1. del, 1-2, af arkivar J. O. Bro-Jørgensen blev anmeldt i Jyske Samlinger V, 3, s. 352). Som tilfældet var med Bro-Jørgensen, er det også et imponerende arbejde, Marcussen har udført, præget som det er af hans mere end 45 årige intime kendskab til byens historie og topografi.

Bogen falder i tre hovedafsnit: 1. »Under købstadlovene af 1837 og 1868« rummer en gennemgang af kommunestyret og dets mænd, rets og politivæsen, sociale forhold, ild, lys og vand, og byens jorder. Marcussen påpeger her interessant, hvorledes det ofte var vanskeligt for såvel borgere som embedsmænd at følge med i alt det nye. I 1850 erklærede byfogeden rent ud, at han ikke kunne finde ud af et af en kommission udarbejdet forslag til en nyordning af byens skattevæsen – og forslaget blev lagt ad acta. En yderligere komplikation for det daglige arbejde var det også, at cen-

traladministrationen så ofte skulle spørges, hvad der af og til gav anledning til kompetencestridigheder. Små var forholdene i fortidens købstad: da brandvæsenet i 1840'erne blev omorganiseret, kritiserede revisionen, at der var indkøbt stålpenne for 1 mark til rulleskriveren – fjerpenne kunne vel have gjort det.

I 2. »Byens og borgernes virke siden 1837« behandles byens udseende, dens borgere, erhvervslivet, jernbane, postvæsen og telefon, arbejderforhold, dagblade og politiske forhold. Afsnittet er i og for sig bogens bedste ikke mindst er kapitlerne om erhvervslivet udmærkede. Man bemærker her, at over halvdelen af Svendborgs skibsfart før 1864 gik til hertugdømmerne, og at den i øvrigt ikke faldt meget efter krigen. Som et kuriosum kan det anføres, at de før i tiden og mange steder endnu brugte sammenklappelige have- og udendørs restaurationsmøbler med træ på jernstativer allerede fra 1880'erne blev fremstillet på Grubbemøllen i Svendborg, hvis ejer havde opfundet dem. I det hele bød industri og handel på flere interessante personligheder som f. eks. fabrikant Lars Lange, der allerede i 1870'erne oprettede både syge- og alderdomskasse på sit jernstøberi.

3. »Kulturelle forhold« har afsnit om det religiøse liv, om skoler, biblioteker og museer og om forlystelser, hvorefter bogen slutes med et kapitel om besættelsen og et om by-jubilæet i 1953. Der er næppe meget at sige til, at Ove Marcussen har villet udnytte så meget som muligt af sin viden om sin by; men helt har de mange detaljer ikke kunnet forhindre, at skildringen sine steder falder lidt tør ud. Mange kapitler er korte og knappe, og det forekommer, at blandt andet aviserne i højere grad kunne have været udnyttet til at skabe liv. Direkte beklageligt er det imidlertid, at 2. del er uden noteapparat, kun forsynet med en kort kildeoversigt. Det virker så meget mere gavendigt, som Bro-Jør-

gensens bog i denne henseende var fuldt udbygget. Til gengæld er billedmaterialet fortrinligt – ikke mindst de mange gamle topografiske fotografier. Alt i alt skal disse bemærkninger dog ikke forflygtige indtrykket af en vederhæftig og veloplysende byhistorie.

Finn H. Lauridsen.

Mogens Lebech: Hjejlen, Danmarks ældste dampskib og sejladsen på Himmelbjergsøerne. (Udgivet af Burmeister & Wain, 1961). 122 s.

Tage Kaarsted: Bådfart på Silkeborgsøerne gennem 100 år. Aktieselskabet Hjejlen 1861–1961. (Udgivet af A/S Hjejlen og Historisk Samfund for Århus Stift, 1961). 160 s.

At den berømmelige gamle eventyrdampers 100-års jubilæum ville give sig litterære udslag, kommer vel ikke uventet. Dertil er emnet for oplagt. Det var dog nok en overraskelse, at det blev til hele to bøger, selv om det er fuldt forståeligt, at både skibets bygmestre og dets ejere følte trang til at markere begivenheden – de førstnævnte endog foruden med bogen også med en film. Når det endelig skulle være, er det meget heldigt, at de to bøger ikke helt er blevet det samme, men på udmærket måde supplerer hinanden, om end visse gentagelser naturligvis ikke har kunnet undgås.

Lebech har set det som sin opgave hovedsagelig at behandle Hjejleens baggrund og forhistorie. Han præsenterer Blicher og H. C. Andersen i smukke citater og Frederik VII i fornøjelige. Han behandler den gamle pramfart, trafikforholdene i det hele, hjuldampere selv og slutter med småtræk fra de hundrede år – alt på baggrund af ikke mindre end 32 vidunderligt smukke farveplancher efter de malere, der har dyrket egnen, samt en række fortræffelige samtidige stik. Der er økonomisk intet sparet på bo-